అగ్గువ

1

"అగ్గువ ... అగ్గువ ... ఇట్ల రా(ని ... అగ్గువ ... అగ్గువ ..."

"జేబులు ఖాళీ ... బుట్టలు ఖాళీ ...! అగ్గువంట అగ్గువ...!! "

అభ్యర్థనలు నిట్టూర్పుల మధ్య అపూర్వ కూరగాయల మార్కెట్‌లో అడుగుపెట్టింది.

వ్యాపారస్తులు రాసులు పోసిన కూరగాయల మీదుగా - కబుర్లాడుకుంటూ - కొనేవాళ్ళకు బేరాలు ఆడే అవకాశం రానీయకుండా హడావుడి చేస్తూ - తెమిల్చి పంపుతున్నారు.

అపూర్వ అలవాటు ప్రకారం పాండు దుకాణం దగ్గరకు వెళ్ళి నిల్చుంది.

పాండు తనకు కుడివైపున ఉన్న మూడో వ్యాపారితోనూ ... ఎడం వైపున ఉన్న రెండో వ్యాపారితోనూ... ఏకవేళలో ఏకబిగిన ... చర్చల్లో మునిగి ఉన్నాడు.

అపూర్వ ఉనికిని గుర్తించినట్లుగా ఓ నీలంరంగు ప్లాస్టిక్ బుట్టను ఆమె వైపు నెట్టాడు.

అదే చేత్తో మరొకరు అందించిన బుట్టను అందుకున్నాడు. చెవులను తన తోటి వ్యాపారులకు అప్పజెప్పి - తూచిన కూరగాయలను ఆమె ఎత్తి పట్టుకున్న బుట్టలో గుమ్మరించాడు.

"పావు కేజీ బెండకాయ, కేజీ టమాట, అరకేజీ వంకాయ - ఇరవై రూపాయలు" పాండు గబగబ అన్నాడు. అదే వేగంలో ఆమె అందించిన డబ్బును గల్లాపెట్టెలోకి నెట్టేసాడు.

అపూర్వ వైపు తిరిగి ఆమె చేతిలోని బుట్ట అందివ్వమన్నట్లుగా తల ఎగరేశాడు.

అపూర్వ ఉలిక్కిపడింది. "ఏదీ ఇంకా కుప్పలోంచి కూరగాయలు ఏరనేలేదు..."

"తొందరక్కానీయమ్మా..." పాండు తలాడించాడు. అపూర్వను ఓ కంట కనిపెడుతూ తన మిత్రుల చర్చలో మాట కలిపాడు.

అపూర్వ వాళ్ళ వైపో చెవి ఒగ్గి కూరగాయల వైపు దృష్టి పెట్టింది.

"నువ్వెన్నన్నా చెప్పన్నా... ఇది ఒక్కరోజులో తేలేడిది కాదు. అరే - ఏమనుకుంటున్న(రా వాళ్ళు? ఒక్కొడొస్తడు - 'మీకేం కాదు, మాట్లాడకుండ ఉండండి. ఎవ్వరొస్తరో చూస్తమంటడు.' మరొకడొస్తడు - 'అరె ఎందుకొచ్చిన తిప్ప(లా ఎంతో కొంత కట్టుమంటడు. అబ్బ... విసుగొస్తోందన్నా..." పాండు తోటి వ్యాపారి కంఠంలో నిస్తువుత, నిస్సహాయత.

పాండు మాట పలుకులో అంత కన్నా నిర్లిప్తిత.

కళకళలాడుతోన్న మార్కెట్‌లో వెలవెలబోతున్న మాటలు.

అపూర్వ నిశ్శబ్దంగా వారి సంభాషణను వినసాగింది. అనుకోకుండానే.

"మనం డబ్బులు కట్టక తప్పేది లేదు. కట్టకుంటే ఎట్ల బోతం? అసలే కలెక్టర్ ఆర్డర్లు. ఎంతోకొంతకు సావధానం జేసుకొంటే మేలు !"

"పిచ్చోడిలా మాట్లాడుతున్నావే ... ఎంతెంత కట్టాల్నో తెలుసా? అంతా కూడితే లక్షల్లో ... లక్షల్లో ... ఉండబోతది! ఎక్కడ తేవాల? ఎవ్వడు తేవాల?"

"అది కూడా మన తట్టలు తరాజులు తాకట్టు పెట్టుకోని !"

అందరూ పగలబడి నవ్వారు. నవ్వాలో ఏడవాలో తేలక నవ్వేసినట్లు !

"పాండూ ... టమాటలు ఎలా ఇస్తున్నావ్?" పాండుని చర్చలోంచి బేరసారాల్లోకి లాక్కొచ్చింది అపూర్వ.

"పదిరూపాయలకు మూడుకిలోలు –"

"అదేంటీ..? ఇవ్వాళ్ళ పేపర్లలో రైతులు ఇరవై పైసలకో నలభై పైసలకో అమ్ముకోవాల్సి వచ్చిందని రాసారే –?"

"అయితే... అక్కణ్ణే పోయి కొనుక్కోమ్మా..." పాండు టపీమని సమాధానం చెప్పి పక్కన తూకానికి వచ్చిన బుట్టను అందుకొని – వారితో బేరానికి దిగాడు.

అపూర్వ రాసులు పోసిన కూరగాయల వంక చూసింది.

టమాటలు, వంకాయలు, పందిరి చిక్కుళ్ళు, గోరుచిక్కుళ్ళు, కాకర, బీర, సొర, బెండ, దొండ... చక్కగా అల్లిన వెదురుబుట్టలపై మిఠాయిలు పేర్చినట్లు పేర్చి ఉన్నాయి.

ఒక్కో కాయగూరనూ శ్రద్ధగా నూనెతో మెరుగుపెట్టినట్లుగా – ఆ ఉదయపు నీరెండలో మిలమిలా మెరుస్తూ – నోరూరిస్తున్నాయి.

కూరగాయల్లో మహారాణిలా ఎత్తైన రాసి మీద ఠీవిగా కొలువై ఉంది ముద్దులొలికే ఎర్రటి టమాట.

"నాలుగురోజులు పోతే పదిరూపాయలకు కిలో... వారం పోతే పన్నెండు. పెరిగే ధరే కానీ తరిగేది కాదు. తీసుకోండమ్మా... పచ్చడి చెయ్యొచ్చు... రసం తీయచ్చు..." పాండు ఊరించినట్లుగా చెప్తున్నాడు. "ఇది సరైన టైం.. మళ్ళ దొరకదు.. ఇంత అగ్గువగా.."

అవును. తమ్ముడు కూడా ఇదే అన్నాడు. తన చేతిలో ప్రాజెక్ట్ రిపోర్ట్ పెట్టి.

"అక్కా... ఇది సరైన టైం. టమాట గుజ్జును నిలువచేసి, సూప్, కెచప్, జ్యూస్, సాస్, పికల్... ఎన్నో రకాలుగా ఎక్స్‌పోర్ట్ చేయచ్చు... ఇంత చౌకగా మళ్ళీ దొరకదు."

తమ్ముడు అమిత్‌కు దొరికిన చౌక బేరం టమాటాలే కాదు. టమాటాల బై ప్రాడక్ట్స్‌ను తయారుచేస్తూ కొంతకాలంగా మూతబడిన యూనిట్.

వాడికి బోలెడు సందేహాలు.

టమాటాలను కాయలుగా నిలువచేసి ఎగుమతి చేస్తే ఎక్కువ లాభమా? గుజ్జు తీసి ఎగుమతి చేస్తే ఎక్కువ లాభమా? తీసిన గుజ్జును వినియోగ పదార్థాలుగా తయారు చేసి ఎగుమతి చేస్తే ఎక్కువ లాభమా? మూడు పద్ధతులలో విడివిడిగా ఎగుమతి చేస్తే ఎక్కువ లాభమా? ఒకేసారి ఎగుమతి చేస్తే ఎక్కువ లాభమా?

అసలు పెట్టుబడికి తగ్గ రాబడి ఉంటుందా? శ్రమకి తగ్గ ఫలితం వస్తే లాభం లేదు.

శ్రమకి మించిన ఫలితం రావాలి. అందుకు ఏమిటీ మార్గం?

ఈ తరహా ప్రశ్నల పరంపరలో అపూర్వను ముంచి తేల్చాడు అనంత్.

అనంత్‌కి భరోసా అయితే ఇచ్చింది కానీ తనింకా ఒక నిశ్చితాభిప్రాయానికి రాలేదు.

ఏం చెప్పాలి?

తమ్ముడు తన వాడయినా ధర్మం చెప్పాలి !

ధర్మం !!

కానీ, వాడికి కావల్సింది లాభం !

లాభమే !!

అమిత్‌కే కాదు. అందరికి కావల్సిందే లాభమే.

ప్చ్ !!

లాభం లేదు !!

అమిత్ కొనాలనుకొంటోన్న యూనిట్‌ను మూసివేసిందీ – లాభం లేదనేగా ?

కళకళలాడుతోన్న తమ గ్రామీణ బ్యాంక్‌ను మూసివేయాలనుకొంటోంది – లాభం లేదనేగా?

అయ్యో –'

"లాభం లేదమ్మా..." పాండు అపూర్వ ముఖకవళికల్లో హావభావాల్లో మార్పులు గమనించి అన్నాడు, " ఇదేమీ అగ్గువ యాపారం కాదమ్మా... అగ్గి మీద గుగ్గిలం ! పచ్చి సరుకు... తల్లీ... పచ్చిసరుకు ! దీంట్ల మిగుల్చుకోని మిద్దెలు కట్టబోయేదేముందమ్మా – ఏదో కడుపాతురమే కానీ. ఈ పచ్చిసరుకుతో మా తిప్పలు తిప్పలు కావు తల్లీ... ! వదలిపోయినంత వదలిపోతే – కుళ్ళిపోయినంత కుళ్ళిపోతే – పారబోసుకోవాల్సిందే కదమ్మా.. మీరంటే కొని ఫ్రిజ్‌లో పెట్టుకుంటరు. మేము..? ఎండకు ఎండి.. వానల తడిచి.. దుమ్ము ధూళిలపడి... మా తిప్పలు తిప్పలు కావమ్మా..."

అపూర్వ పాండు ముఖంలోకి చూస్తూ ఉండిపోయింది.

నిజం.

ఆమె ఎదురుగా. ఆమె చుట్టూ.

"సరుకు తేవడానికి అప్పు చేస్తం. అప్పు తీర్చడానికి మళ్ళ సరుకు కొంటం. అప్పుమీద అప్పు... అంతే." పాండు మళ్ళీ అన్నాడు.

పాండు మాటకారితనం కన్నా అతని మాటల్లో సత్యం అపూర్వ నోరు మెదపనీయలేదు. అయినా మార్కెట్‌లో ఎవరి వద్దకు వెళ్ళినా ఒకే రేటు. అందరూ కూడబలుక్కున్నట్లు.

అపూర్వ బేరాలు కట్టిపెట్టింది. టమాటాలు తీసుకొని మార్కెట్ బయటపడింది.

"అమ్మా... అమిత్‌సార్ మిమ్మల్ని తొందరగా రమ్మంటున్నరు." డ్రైవర్ రాజు ఎదురువచ్చి హడావుడిగా అన్నాడు.

అపూర్వ చేతిలో కూరగాయలు అందుకోబోతోన్న రాజు చేతిలో టమాటాల కవరు.

"రాజూ.. ఎలా కొన్నావ్?" యధాలాపంగా ఆరా తీసింది.

"రూపాయిన్నర."

"అంత తక్కువా?" అపూర్వ గతుక్కుమంది. తనను మాటల్లో పెట్టి పాండు ఎంతపని చేశాడు !

"బయట బుట్టల వాళ్ళ దగ్గర కొన్నానమ్మా.. పల్లెల నుంచి తెచ్చి అమ్ముతారు కదా.. అగ్గువ."

అపూర్వ మళ్ళీ మార్కెట్ వైపు ఆరాగా చూసింది. మార్కెట్ గేట్‌కి ఇరువైపులా కాంపౌండ్ వాల్‌ను ఆనుకొని వరుసగా కూర్చుని ఉన్నారు. తలా ఓ బుట్ట ముందు పెట్టుకుని. అక్కడ ఏదో ఘర్షణ జరుగుతోంది.

"ఏంటి రాజూ... అక్కడ ఏదో గొడవ..."

"మార్కెట్ లోపలవాళ్ళు బయట బుట్టలవాళ్ళు తగువులాడుకొంటున్నరమ్మా.. అంత అగ్గువకు అమ్ముతున్నరని. లోపలి వాళ్ళేమంటున్నారంటే – "మార్కెట్ అద్దెలు కట్టాలె.. ట్యాక్సులు కట్టాలె.. ధర తక్కువ చేస్తే మేమెట్ల బతకాలె... తెచ్చిన సరుకు మాకే అమ్మి ఊళ్ళకు బోండి" అంటున్నరు. బయటివాళ్ళు 'వచ్చెడి చారానో బారానో మాకే రానీ మీకెందుకు అగ్గువకు అమ్మాలె' అంటూ తిరగబడ్డరు. "మేం మాత్రం... మాముళ్ళు ఇచ్చింది కాక పండోఫలమో చేత బెట్టి బిక్కుబిక్కుమంటా... ఏ బస్సు కింద పడతమో ఏ లారీ కింద పడతమో లెక్క పెట్టకుండ... యాపారం చేస్తలేమా? అయినా మీకేం తెలుసు... ఇది మా తోటల పంట.. పసిపిల్లను సాకినట్లు సాకిన పంట... అని వీరి వాదన.. వేదన..!"

"అయ్యో..."

"మీరు పదండమ్మా... ఇది ఇక్కడ రోజూ ఉండేడిదే... మిమ్మల్ని సార్ తొందరగా రమ్మంటున్నరు."

అపూర్వ అన్యమనస్కంగా ఇంట్లో అడుగుపెట్టేసరికి అక్కడా టమాటాలు ! గంప నిండా !

"మదనపల్లెలో పెట్రోలు పోయించుకుందామని ఆగానా.. వాళ్ళు పెట్రోల్ బిల్‌తో పాటు లీటరుకు కిలో టమాటలు ఉచితంగా డిక్కీలో పడేసారు. పాతిక కేజీలు !" అమిత్ భుజాలెగరేశాడు.

పావలాకో అర్ధకో టమాటలు అమ్ముకోలేక పంటను రోడ్లపాలు చేస్తోన్న దుస్థితి అక్కడ.

అపూర్వ గాఢంగా నిట్టూర్చి చుట్టూ చూసింది.

టమాటాలు.

ఇంటి నిండా టమాటాలు.

బుట్టలో.. కవర్లలో. ఫ్రిజ్‌లో.

ఎక్కడ చూసినా టమాటాలు.

ఎర్రగా.. బుజ్జిగా.. నున్నగా మిలమిలలాడుతూ.

టమాటాలు.

"రాజూ... నువ్వు మన పోశమ్మ... తీసుకోండి. మన పక్కింటి వాళ్ళకు వెనకింటి వాళ్ళకు తలాకొన్ని ఇచ్చేసిరా..."

రాజు, పోశమ్మ హుషారుగా ఆ పనిలో పడ్డారు.

చక్కగా పండిన ఎర్రటి టమాటలను తీసి కడుగుతూ – తమ్ముడి వంక చూసింది అపూర్వ.

"అక్కా..." అమిత్ నసిగాడు.

అమిత్ వచ్చిన పనేమిటో అపూర్వ మర్చిపోలేదు.

"అమిత్... ముందు నువ్వు ఫ్రెషప్ అయ్యి రా..."

అమిత్ బుద్ధిగా తలాడించి గదిలోకి వెళ్ళాడు.

అపూర్వ ఉడికిన టమాటాలను గుజ్జు తీసింది. కార్న్‌ఫ్లోర్‌ను నెయ్యితో సన్నగా సెగమీద వేపింది. టమాట గుజ్జుతో కలియబెడుతూంటే – కమ్మని వాసన ఇంటిని చుట్టేసింది. వడగట్టడంలో తప్పిపోయిన టమాట గింజలు సూప్‌లో తేలియాడుతున్నాయి.

అపూర్వ స్పూన్‌తో వాటిని కదిలిస్తూ ఆలోచనల్లో పడిపోయింది.

పెదనాన్న కూడా ఇలాగే చేసేవాడు. సాటి రైతులతో కలసి. పెద్ద పెద్ద గంగాళాల్లో టమాటలు వేసి, మెత్తగా నలిపి – గుజ్జు తీసి – పెద్ద పెద్ద ఇనుప జల్లెళ్ళపై పోసేవారు. గుజ్జు, రసంపోగా తొక్క, గింజలు మిగిలేవి. మళ్ళీ వాటిని వేరు చేసేవారు.

ఆరబోసి ఎండబెట్టిన గింజలు మళ్ళీ నాట్లకు విత్తనాలు.

దుక్కులు దున్ని – నారుమడి పోసి – ఈతాకు మండలు కప్పేవాడు.

విత్తనాలు మొలకెత్తేదాకా కళ్ళల్లో వత్తులు వేసుకుని కూర్చునేవాడు.

టమాట నారు పోయడానికి రెండు వారాల ముందే బంతినారు పోసేవాడు.

"ఎర పంట. టమాట మొక్కలకు వారగా బంతి నాటేస్తే – పురుగూపుట్ర టమాటాలను ఆశించకుండా బంతి పూలవైపు మళ్ళుతాయి ! "

కానీ, టమాటానే ఎరపంట అయికూర్చుంది. పెదనాన్న జీవితానికే ఎరవేసింది. ప్చ్ !

నల్లటి నేలమీద చుక్కలు మెరిసినట్లుగా మొలకలు మొలవగానే పసిపిల్లవాడిలాగా పెదనాన్న ముఖం వెలిగిపోయేది. చిగుర్లు కనిపించేలా పకపక నవ్వుతూ తమ చేతులు పట్టుకొని నారుమడుల చుట్టూ తిరిగేవాడు.

మొలకింతై ఆకంతై చిన్ని మొక్క నిగడదన్ని నిలబడితే తను పగలబడి నవ్వుకొనేవాడు. చిన్ని మొక్క చక చక ఎదిగి, నూగు పట్టిన కొమ్మల రెమ్మల మాటున నక్షత్రాల వంటి మొగ్గ తొడిగితే – చక్కిలిగింతలు పెట్టినట్లు నవ్వేవాడు.

మొగ్గ పువ్వై – పువ్వు పిందె తొడిగిన రోజున పెదనాన్న సంబరం ఎంతని !

పెదనాన్న ముఖం చూస్తే చాలు. కడుపు నిండిపోయేది.

పసిపాపలా ఎదుగుతోన్న తన పంట.

పదిలంగా పొదుపుకుంటోన్న తన పంచప్రాణాలు.

హాయిగా. ఆనందంగా.

చూస్తుండగానే పిందె కాయలై, కాయలు కోతకు సిద్ధమైతే - ఆడపిల్లను అత్తవారింటికి అంపకాలు పెట్టవలసిన తండ్రిలా పెదనాన్న గుండెలవిసి పోయేవి కావూ..?

అతని పంట.

అతని ఊపిరి.

అతని జీవితం.

అంతేనా ?

అతని ఉత్పత్తి.

అతని ఉపాధి.

అతని జీవనం.

అంగడిలో పెట్టాల్సిన రోజున -

ఎవరికి అతని ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసాల ధ్వని వినబడుతుంది?

ఎవరికి అతడి కంటి పొర మీది తడి కనబడుతుంది?

గంపలోని కాయల నేవళం, నాణ్యత తప్ప !

వ్యాపారులు ఒక్కో గంపలోకి చేయిపెట్టి కాయలను వత్తి వత్తి చూస్తుంటే తన గుండెను చిదిమినట్లు విలవిలలాడిపోయేవాడు కాదూ?

"ప్చ్ ... లాభం లేదు. ఒట్టిబోలు. కండలేదు." అంటూ బయ్యరు పెదవి విరిస్తే తన వెన్ను విరిచనట్లు విరుచుకుపడిపోయేవాడు కాదూ?

పండు చిదిమి నోట్లో రసం పిండుకొని, "అబ్బే.. పులుపు లేదు-" అంటూ వ్యాపారి తుపుక్కున ఉమ్మేస్తే - తన గుండె చిదిమినట్లుగా గిజగిజలాడేవాడు కాదూ?

కన్నబిడ్డను చూపిస్తూ కన్నొంకర కాలొంకర అని వంకలు పెడుతోంటే కన్నకడుపు రగిలినట్లుగా లోలోన కుమిలిపోయేవాడు కాదూ?

"పది మణుగులు పాతికంటే ఎక్కువే !"

"వంద కిలోలు పాతిక రూపాయలంటే... కిలో పావలానా?"

ఆ బాధలో.. ఆ రోషంలో.. ఆ పౌరుషంలో.. ఆ ఆర్తిలో..

పేగుల గోడల్ని తన్నుకుంటూ మాటలు పెల్లుబికి వచ్చేవి కావూ?

"ఏందయ్యో బయ్యరూ... నాలుక్కి నరాలున్న మాటలేనా అయ్యి? కిలో పావలానా? మళ్ళీ ఊళ్ళోకి బేరానికి వద్దామనే...!" పెదనాన్న ముల్లుగ్రకు పిడికిలి బిగించి హుంకరించేవాడు.

"నేనింకా పావలా అన్నా ఇస్తానన్నా... మార్కెట్టుకు బో... ఇంత అదవ చిక్కిన సరుక్కి పదిపైసలు రాలితే - అప్పుడు చెప్పుచ్చుకు కొట్టు -" బయ్యరు పెద్దనాన్న ఉగ్రరూపాన్ని భరించలేనట్టుగా ఓ అడుగు వెనక్కు వేసి.

"ఏంట్రా... ప్రతేడు ఇదే తంతు. వొళ్ళు హూనం చేసుకొని పాణంలా పెంచుకున్న పంటని

పదికీ పరక్కీ నీ చేత పారబోయడమే – నువ్వేమో సైకిలు పోయి పెద్దబండి కొంటివి. నేనేమో పోయినేడు ఎకరం అమ్మకానికి పెడితిని.”

“దానికి నేనేం చేయాలో...” దీర్ఘం తీశాడు బయ్యరు భద్రయ్య.

“నువ్వెందుకు చేత్తా...? చెయ్యాల్సిందేదో నేనే చేత్తా ! నేనేమన్నా బిచ్చగాణ్ణననుకొన్నావా? రైతునురా. చెమటోడ్చి పండించిన పంటరా అదీ... నీకెట్టా అర్థమవుతుందిరా.. పో... వెనక్కి తిరిగి చూడకుండా పోరా–”

“నువ్వెక్కడికి పోతావో... నేనూ చూస్తా...” బయ్యరు అదే విసురులో పోయాడు.

పెదనాన్న గట్టు మీద కుప్పకూలిపోయేవాడు.

“అమ్మా.. చూడు. బంగారం లాంటి పంట. మణులు మెరిసినట్లు దగదగలాడిపోతోన్న కాయలు.. మట్టికొట్టమంటావేమ్మా...” ఆ మాటల్లో వేదన తనకు అప్పుడు అర్థంకాకపోయినా ఇప్పటికీ గుండెల్ని పిండేస్తుంది. ఆ దుఃఖం. నిస్సహాయత. నిస్పృహ. ప్చ్ !

“ఒరేయ్.. భద్రం ! మళ్ళీ ఇటు అడుగుపెట్టావో జాగ్రత్త !” నవనాడులు కుంగిపోతున్నా బోలుగొంతుతో అరిచేవాడు పెదనాన్న. బిరబిరా పొలాలకు అడ్డం పడిపోతోన్న బయ్యరు భద్రంవంక చూస్తూ.

గాలివాటున పెదనాన్న మాటలు భద్రం చెవిన పడేవో లేదో కానీ – అతనూ గీరగా బదులు ఇచ్చేవాడు. ఆ జవాబూ గాలివాటునే వచ్చి చేరేది.

“ఆ..ఆ.. ఇప్పుడట్టాగే అను మాపటికి నువ్వే నన్ను ఎతుక్కుంటూ వత్తావు !”

“ఆర్నీ...! చూడరా భద్రం.. నేనే సరుకు తీసికెళ్ళి ఎట్టా అమ్ముకొత్తానో... బంగారంలాంటి టమాటాలు..”

“ఆ.. ఎళ్ళెళ్ళు ! ఆ బులపాటం కూడా తీరనీ !”

నల్లటి రేగడి మీద పచ్చటి మొక్కల నిండా ఎర్రటి టమాటలు. ఎక్కడచూసినా.

చిత్రకారుడు మేళవించి అద్దిన అందమైన రంగుల చిత్రంలా పొలం.

పెదనాన్న మళ్ళీ పుంజుకొని సాటిరైతులను తలోకేక వేసేవాడు.

దోరమగ్గిన కాయలతో గంపలు నిండేవి. గోతాం ముక్కలతో గంపను కుట్టేస్తుంటే పెదనాన్న బిగించిన దవడ మరింత బిగిసుకొనేది. సుశిక్షితమైన సైనికుడిలా తన పని తను చేసుకొనేవాడు.

మార్కెట్టుకు పెదనాన్న వెంట నేను వెళ్తానంటే నేను వెళ్తానని అమిత్ తనూ పోటీపడేవారు. తెల్లవారు ఝామున చెరువుగట్టు భూషయ్యగారి ట్రాక్టరులో గంపలు ఎక్కించేవారు.

చివరికి ఆ రోజు !

పొద్దు చుక్క పొడవక ముందే మార్కెట్టుకు ప్రయాణమయ్యారు.

ముసిముసి చీకట్లు విచ్చుకోకముందే ట్రాక్టరు చౌరస్తా దాటి చెక్‌పోస్ట్ దగ్గరకి వచ్చింది.

ఖైరో !

ఆగిపోయింది. టమాటాల ట్రాక్టరు. రైతుల గుండె.

అటూ ఇటూ లారీలు. ట్రాక్టర్లు.

పంటలతో నిండివున్నాయి.

సీ బుక్కుందా? లైసెన్స్ ఏది? ట్రాక్టర్ స్వంతమా? బాడుగా? పంట ఎందాకా? ప్రక్క జిల్లాకా? ప్రక్క రాష్ట్రానికా? పర్మిట్ ఉందా? వే బిల్ ఏది? ట్యాక్స్ కట్టావా?

ప్రశ్నల మీద ప్రశ్నలు.

గంపలను లాఠీలతో గుచ్చిగుచ్చి.

గంటల మీద గంటలు.

గుండెలలో గునపాలను దించి దించి.

గంటలు పూటలై... పూటలు రోజులైనా...

ప్రశ్నల మీద ప్రశ్నలు.

"అయ్యా... మాకయన్నీ తెలియదు. మా బయ్యరు చూసుకొనేవాడు. పచ్చిసరుకయ్యా... కావాలంటే గంపలలో చూడండయ్యా ..." బిక్కచచ్చిన పెదనాన్న గొంతు బొంగురుపోయింది.

"ఎల్లెల్లు ! చూపిచ్చావులే ... బోడి సరుకు ! ఈ రోజుల్లో ఇంకేం వస్తయ్యి? ఏవీ తెలియదు. పల్లెటూరి గబ్బిలాయిలు. మా పాణాలకు తగలడతారు. కొంపాగోదు అనుకోకుండా రోడ్డున బడి చత్తంటే..." అతను గొణుక్కున్నాడు," పైసా రాల్చరు. పైన బడి ఏడుస్తారు. ఛీ.. ఛీ.."

అతని ముఖంలోని ఛీత్కారానికి పెదనాన్న గుండె చివుక్కుమంది. రోషం బుసకొట్టింది.

"ఏంటయ్యా.. అట్టా అంటన్నా? నేనేమన్నా దొంగతనం చేశానా? దొమ్మీ చేశానా? చెమటోడ్చి పండించిన నా పంటను నేను అమ్ముకోను పెద్ద సంతకు బోతున్నా. అయ్యా ... పోలీసాయనా... నేను దొంగను కాను రైతును ! తెలిసిందా.. హ !"

"ఏంటీ తిరగబడతన్నా ... కొడతావా ? ఆ కాగితాలన్నీ తెచ్చి చూపిస్తేనే నీ బండి కదలనిచ్చేది. నీ దిక్కున్న కాడ చెప్పుకో పో !" పోలీసు పళ్ళు పటపటలాడించాడు.

"ఇదిగో... సారూ.. అతనికి కొత్తలా ఉంది. కాస్త చూసీ చూడనట్లు పోరాదయ్యా.." ఎవరో కలగజేసుకొని అన్నారు.

"మట్టి పిసుక్కునే వాడు అతనికే అంత రోషమైతే యూనిఫాం తొడిగిన నాకెంత రోషముండాల?" అతను గీరగా అంటూ చరచర వెళ్ళిపోయాడు.

"నీ ఆవేశం వల్లే అంతా జరిగింది –" తోటి రైతుల సూటిపోటి మాటలు పెదనాన్నను మరింత కుళ్ళబొడిచాయి.

"ఒరేయ్ చదువూ సంధ్య లేనివాణ్ణి. ఆ కాగితాలు రాతలు కోతలు నాకేం తెలుసురా? ఈ డబ్బు కట్టు అంటే కట్టనా? మీరంతా చూత్తానే ఉన్నారు కదరా? నా తప్పేంటి? నా పాణం పోసి పెంచిన పంటరా. పెళ్ళాం పుస్తెలు తాకట్టుపెట్టి పండించిన పంటరా. నాలుగు రూకలొస్తే కాస్త తెరిపిన పడొచ్చు అనుకున్నానే కానీ, "పెదనాన్న గుండె చిక్కబట్టింది." నేను దొంగనా? నేను బిచ్చగాణ్ణా? చెప్పండ్రా..."

"అయ్యన్నీ ఇప్పుడెందుగ్గానీ... నాలుగు డబ్బులు అతని ఎదాన పడెయ్యి. అన్నీ కుదురుకుంటయ్యి !"

"సరే, మీ మాటే నా మాట."

మాటలు తెగట్లేదు. బేరం కుదరట్లేదు. పంతం పెరుగుతోంది. పట్టు బిగుస్తోంది. రోజులు దొర్లుతున్నాయి. గంపల్లో పంట గంపల్లో మగ్గిపోతోంది. రైతుల గుండెలు పగిలిపోతున్నాయి. ఆ వరుసలో కొత్త బండ్లు వచ్చి చేరుతున్నాయి.

చూసీ చూసీ... ఇక చూడలేక ... అందరూ ఏకమై రోడ్డు కడ్డం నిలబడ్డారు.

అంతే !

ఎదురు తిరిగిన రైతాంగం !

మొక్కబోని లాఠీల వీరంగం !

రోడ్డు కెక్కిన తతంగం !

చావ కొట్టించుకొని కన్ను లొట్టబోయి - మార్కెట్టు చేరి గంపలు దించేసరికి - ఏముందీ ...?

సర్వనాశనం.

దోరమగ్గిన పండు మాగి... చితికి.. కుళ్ళి.. గంపల నిండా .. పారబోసుకోను తప్ప .. మిగిలిందేమిటి ?

"పచ్చి సరుకయ్యా .. పచ్చి సరుకు .." పెదనాన్న నేలమీద పడి గుండె బద్దలయ్యేట్టు వెక్కి వెక్కి ఏడ్చాడు. తొలిసూరి బిడ్డ పురిట్లో పోయినట్లుగా.

అపూర్వ కళ్ళల్లో నీళ్ళు జలజల రాలాయి.

అలా గుండె ముక్కలయిన పెదనాన్న ఇక తేరుకోలేదు. మళ్ళీ పంటల కాలం నాటికి ... మంచంలో పడిన మనిషి మంచంలోనే ... ప్చ్ !

అపూర్వ చిక్కబడిన సూప్‌లో గరిటను అప్రయత్నంగా తిప్పుతూనే ఉంది.

"అందుకే అక్కా.. నీతో మాట్లాడడానికి నేను భయపడేది. టమాట మాట ఎత్తితే ఎమోషనల్ అవుతావు ..." అమిత్ పక్కగా వచ్చి స్టవ్ ఆపేసాడు.

అపూర్వ గబగబ కళ్ళు తుడుచుకుంది. గరిటను వదిలేసి టేబుల్ దగ్గరకు వెళ్ళి కూర్చుంది. ముఖాన్ని అరచేతుల్లోకి వాల్చి దుఃఖాన్ని వంపుకుంది.

అమిత్ ఆమె దుఃఖంలో పాలుపంచుకున్నట్లు మౌనం వహించాడు. నిశ్శబ్దంగా సూప్‌బౌల్‌లలోకి సూప్‌ను నింపాడు. ట్రేలో సర్ది టేబిల్ మీద పెట్టాడు.

'టమాట.. ఎరపంట.. పచ్చి సరుకు .. ప్చ్ .. పెదనాన్న ..." అపూర్వ గొంతులో దుఃఖం లుంగలు చుట్టుకుంటోంది.

"అక్కా ..." అమిత్ పిలుపులోని తడి అపూర్వను తాకింది. అపూర్వ తేరుకుంది. వాష్ బేసిన్ వద్దకు వెళ్ళి ముఖాన నీళ్ళు చల్లుకుంది. ముఖాన తడి తుడుచుకొంటూ - మాటలు

వినబడుతోంటే కిటికీలోంచి బయటకు చూసింది.

పోశవ్వ, రాజు పోటీలు పడుతూ టమాట ముక్కలను ఎండబెడుతున్నారు. ఉప్పు పసుపు రాసి ఎండబెడుతోన్న ఆ టమాట ముక్కలను ఎన్ని రకాలుగా వాడుకోవచ్చో పోశవ్వ వివరిస్తోంది. రాజు శ్రద్ధగా వింటూ .. మరిన్ని వివరాలడుగుతూ.. పోశవ్వకు హుషారు కలిగిస్తున్నాడు.

'అవును. ఇది ఏ ఇంటి ఇల్లాలికయినా తెలిసిన మర్మం. ఎక్కువగా దొరికే కాలంలో కూరగాయలను పచ్చడిగానో వరుగుగానో వడియంగానో దాచి – దొరకని రోజున వాడుకోవడం. అమిత్ అదే చేస్తానంటున్నాడు. అంతే ! అంతేనా ?'

"అక్కా .." అమిత్ నెమ్మదిగా అన్నాడు, "నాకు మాత్రం ఆ బాధ లేదా అక్కా .. మన ఊళ్ళో పంట విరగపండే సరికి మార్కెట్లలోకి అటు కోయంబత్తూరు నుంచి ఇటు బెంగుళూరు నుంచి టమాట వచ్చి పడుతోంది. పంటకు పెట్టిన పెట్టుబడే తడిపి మోపడవుతోంటే – పండిన పంటను పొలం నుంచి మార్కెట్టుకు తీసుకెళ్ళడానికి రవాణా ఖర్చులు అదిరిపోతున్నాయి. తీరా అక్కడికి వెళ్ళితే రవాణాకే గిట్టుబాటు కాదు. ఇక పెట్టుబడి ఎక్కడ తిరిగి వస్తుంది? ఇక లాభం అంటే ఏంటో మనవాళ్ళు ఎరుగదురా ? ప్రతి ఏడాదీ మన పంటంతా రోడ్ల పాలే కదా? కుళ్ళబెట్టి పారబోయడం కన్నా ... పంటను భద్రం చేస్తే మంచిదే కదా ?"

అపూర్వ మౌనంగా అమిత్ చెప్పేది వింటోంది.

"అన్నిటి కన్నా ముఖ్యం .. మార్కెట్ స్థిరత్వం వస్తుంది. రైతులు గంపలెత్తుకొని తిన్నగా వచ్చి ఫ్యాక్టరీ దగ్గర సరుకు అమ్ముకోవచ్చు. ఉన్న ఊళ్ళో. లారీ బాడుగలు లేవు. మార్కెట్ సెస్సులు లేవు. కళ్ళ కెదురుగా ఫ్యాక్టరీ. కాంట్రాక్ట్ కుదుర్చుకొంటే మార్కెట్ భద్రత అన్నది ఏర్పడుతుంది కదా –" అమిత్ ఉద్వేగంగా చెపుతున్నాడు. "దాంతో పాటు కోల్డ్ స్టోరేజ్ కూడా ప్లాన్ చేస్తున్నాం – కాబట్టి రైతుల పంట కొంతకాలం నిలువ చేసుకోవచ్చు – "

అపూర్వ టేబుల్ దగ్గరకు వచ్చి కూర్చుంది. అమిత్ టమాట సూప్ అందించాడు.

"సరే, మరి పెట్టుబడి ?"

"అక్కా ... నువ్వే అలా అంటే ఎలా ? ఇవ్వాళ బ్యాంకులు మాలాంటి వారికి కార్లు కొంటానికి ఇళ్ళు కొంటానికి – వెంటబడి మరీ అప్పులిస్తోంటే ..."

"నిజమే, కానీ మూతబడిన ఓ ఫ్యాక్టరీ కొనడానికి ఇస్తారంటావా?"

"నేను మేనేజ్ చేస్తాగా .." అమిత్ ధీమాగా అన్నాడు, "అయినా అది చాలా అగ్గువగా వస్తోంది – " అమిత్‌లో ఉత్సాహం ఇనుమడించింది.

చిన్న చిన్న వేయించిన బ్రెడ్ ముక్కలను అపూర్వకు అందించాడు.

చిన్నప్పటి నుంచీ వాడు అంతే. బ్రెడ్ లేకుండా సూప్ తాగడు.

లాభం లేకుండా ఏ ఆలోచనా చేయడు. తన లాభం తను చూసుకొనే ఉంటాడు.

అపూర్వ మౌనంలోకి కూరుకుపోయింది. ఈ మధ్య తరచూ వినబడుతోనన్నది ఇదే. లాభం !

"లాభం లేదు. బ్రాంచి మూతబడాల్సిందే. కాకపోతే మనం ఎంత త్వరగా ఎన్నింటిని మూసి వేయవచ్చో.. ఎన్నింటిని సమీప పట్టణ బ్రాంచీలలో విలీనం చేయచ్చో.. రిపోర్టులు తయారు చేసుకోవాలి. గ్రామీణ బ్రాంచీలన్నీ నష్టాలే. లాభం అన్న మాటే లేదు. అదే పట్టణ బ్రాంచీలు చూడండి. నగరాల్లో చూడండి. రికవరీలు. ఎంత లాభం ! అదీ ముఖ్యం."

బ్రాంచి ఇన్‌ఛార్జి అన్నాడు. "హెడ్ ఆఫీస్ నుంచి తొందర. వత్తిడి. వెంటనే రిపోర్టులు తయారవ్వాలి !"

రిపోర్టులు.

లాభం లేదు.

అంతే. అదే కావాలి. లాభం లేదు అన్న రిపోర్టు.

ప్చ్ !

"సార్, మన రుణాల పెట్టుబడి ఎంతమంది బడుగు జీవులు, బలహీన వర్గాల ఉపాధి ఆధారపడివుందో కదా ..."

"కానీ, చాలా గ్రామీణ బ్యాంక్‌లలో బడుగు రైతుల వాటా వంద నుంచి పది శాతానికి తగ్గించేశాయి. సుమారు రెండొందల గ్రామీణ బ్యాంక్‌లలో నూరు అరవైకిపైగా నష్టాలలో మూత పడ్డాయి. సహకార బ్యాంకుల వ్యవసాయరుణాల వాటా గణనీయంగా తగ్గిపోతోంది. యాభై శాతం పైగా. వడ్డీ రేట్లు, పీనల్ ఇంట్రస్ట్‌లు, ఇతర ఖర్చులు కలిపి - వసూలు చేసినా - బ్యాంకుకు లాభం లేదు. అదే నగరాలలో పట్టణాలలో అయితేనా ...? ఒక్క ఏడాదిలో ఎనభై వేల కోట్ల రూపాయలకుపైగా తక్కువ వడ్డీ రేటుతో చలామణిలోకి వచ్చింది. ఇళ్ళకూ... కార్లకూ ... ఇతరాలకు ..."

"అది మన ఇన్‌స్టిట్యూషనల్ లెండింగ్ పాలసీ - అంటే సంస్థాగత రుణ సదుపాయ పాలసీకే వ్యతిరేకం కదా? మన గ్రామీణ రుణమంతా జాతీయ పెట్టుబడి ..."

"కానీ, సవరణలు జరిగాయి కదా ... సరళీకృతం అయ్యాయి కదా... అయినా ఇది ఇప్పటి మాటా? తొంభై ప్రారంభంలోనే అన్నీ ఆరంభమయ్యాయి. ఇప్పుడు అందరికీ కనబడుతోంది. అంతే !"

"ఉత్తుత్తిగా కనబడడం లేదు. దాని వికృతరూపం బడుగురైతుల మెడలో ఉరితాడవుతోంది !"

"ఇప్పుడు మన బోర్డు ప్రిన్సిపుల్స్ వేరు. ఉద్యోగులుగా మనం వాటిని పాటించాలి. అంతే ! ఇలా చూడండి. ఈ క్రెడిట్ - డిపాజిట్ నిష్పత్తి. నగరాలలో ఎనభైశాతం ! అదే గ్రామాలలో అయితే నలభైశాతం దాటుతుందేమో ! కాలానుగుణంగా మనం మారాలి. మీ రిపోర్టు తయారు చేయండి. సోమవారం బోర్డ్ ఆఫ్ డైరెక్టర్స్‌తో మీటింగ్ ఉంది," ఆఫీసర్ ఓ క్షణం ఆగి కాస్తంత లోతుగా అన్నాడు," ఆఫీసర్ ఓ క్షణం ఆగి కాస్తంత లోతుగా అన్నాడు, "అపూర్వా ... మీటింగ్‌కు కావల్సింది నీ స్టాటిస్టికల్ రిపోర్ట్ కానీ నీ వ్యక్తిగత అభిప్రాయం

కాదు !"

'ఫ్చ్ !' అపూర్వ నిట్టూర్చింది 'బ్యాంక్ ఆకస్మాత్తుగా మూతబడితే లబ్దిదారులంతా ఏమవుతారు?

లాభం లేదు.

కరువు !

మన చుట్టూ. మన లోలోన.

ఇప్పుడు మన ఆలోచనల్లోనూ !

అంతటా !

లాభమే లేదు.

"లాభం ఎలా వస్తుందనుకొంటున్నావు రా?" అపూర్వ ఏ ఉపోద్ఘాతం అడిగింది.

"ఏముంది? పంట ధర నిర్ణయించేది ఇక మనమే కదా? ముడిసరుకు చౌకగా దొరికితే లాభాలు వాటన్నంతట అవే వస్తాయి !" అమిత్ సులువుగా వ్యాపార రహస్యం విప్పేసాడు.

అమిత్ గొంతులోని ఆ తేలికతనం అపూర్వను విలవిలలాడించింది. పెదాలు వణుకుతుంటే నెమ్మదిగా ఒక్కోమాట అంది. " అమిత్, అలా అయితే నువ్వు అమ్మబోమేది టమాటరసం కాదురా... రైతుల రక్తం !"

"అక్కా ..."

"రైతుల ప్రాణం మానం అభిమానం రోషం అన్నీ తూకం వేసేది గిట్టుబాటు ధర ! అది నీ చేతుల్లోకి తీసుకొంటానంటావ్ ! వాళ్ళకి మార్కెట్ భద్రత కావాలా? మార్కెట్ భద్రయ్యలు కావాలా?"

అమిత్ అపూర్వ గొంతులోని తీవ్రతకు విస్తుబోయాడు.

అపూర్వ అక్కడే ఉన్న మరో కాగితాల కట్టను చూపిస్తూ అంది. "నేను ఒక తెరిచివున్న బ్యాంక్‌ను మూసివేయడానికి తయారు చేసిన రిపోర్టు. రేపు ఉదయం దీనిపై నిర్ణయం తీసుకోబోతున్నారు.."

అర్థం కానట్లుగా అయోమయంగా చూశాడు అమిత్.

"బయ్యరు భద్రం... నీకు గుర్తున్నాడా ? మన ఊళ్ళో ఎరువుల కొట్టు అతనిదే. అందులోనే విత్తనాలు అమ్మేవాడు. అన్నింటికీ అప్పులు ఇచ్చేది అతనే. చివరికి పంట కొనేది అతనే. మన కళ్ళముందే ఒక్కో రైతు చితికిపోతోంటే ... అతనేమో .. అబ్బో ... ఇంతింతై ఎదిగిపోలేదూ ? అతను ఎంత చెపితే అంత. దస్తావేజులు, అతని చేతిలో ఉండేసరికి వడ్డీరేటుకు అడ్డూ అదుపు లేదు. మాఫీలు, సబ్సిడీలు, వాయిదాలు లేవు. రాతలు కోతల్లో స్పష్టత లేదు. అతను ఆడిందే ఆట. పాడిందే పాట.

అతను కాకపోతే మరొకడు. ఏ ఊరి వారైనా అతని వంటి వారి గుప్పిట్లోనే.

ఆసరాలేకో అవసరానికో వారి దగ్గర అప్పులు చేయడం.

మర్యాదకో మన్ననకో రోషానికో పౌరుషానికో రైతులు తమలో తామే కుంగిపోయారే కానీ

– ఏనాడైనా మాట తప్పారా ? అందుకు వారెన్ని తిప్పలు పడ్డారో మనకు తెలియదూ ? రానురానూ ఆ ఊబిలోకి కూరుకుపోతోంటే – మనం మాత్రం – చూస్తూ ఊరుకోలేదా ? పై నుంచి ఉచ్చు మరింతగా బిగించాం. అదే సంస్థాగతరుణాలైతే ... ఎంతోకొంత ... మన చేతుల్లోనే ఉండేది కాదా ?”

అపూర్వ గొంతు పూడుకుపోతోంది.

“ఒక్కో గ్రామీణబ్యాంకు మూతపడుతోంటే ఆ బడుగుప్రాణాలు మాత్రం ఎక్కడికి పోతారు ? వాళ్ళకెవరు అతీగతీ ? నారు పోయాలన్నా ... నీరు పారాలన్నా ... బోరు వేయాలన్నా ... బర్రెను కొనాలన్నా... కాడి సాగాలన్నా .. మేడి పట్టాలన్నా ... డబ్బే కదా కావాలి. ఎవరు వాళ్ళకు ఆదరువు ? ఆ బయ్యరు భద్రయ్య వంటి వారే కదా ? మరి వారు సమాజానికి చేస్తున్నది మేలా కీడా?”

“అక్కా ...”

“ఇలా చూడు. మా రిపోర్టు. ఎంత చక్కగా ఉందో. మా గ్రామీణ సంక్షేమ బ్యాంక్‌ను మూసివేయడానికి గల మూడువందల యాభై కారణాలను ఎంత ముచ్చటగా వివరిస్తుందో ... ఛ ! ఇలా మూతబడే ప్రతి ఆర్థిక సంస్థ అనేకమంది భద్రయ్యలను పుట్టిస్తుందిరా ... అవసరం అలాంటిది – ”

“అన్నీ తెలిసి బ్యాంక్ మూసివేయడం దేనికి ?”

“లాభం లేదు ! అవునురా. లాభం లేదనే ఈ గతి పట్టిస్తున్నాం. ఏనాడైతే సరళీకృత ఆర్థిక విధానం ప్రారంభమయిందో ఈ రోజే బ్యాంకుల సంక్షేమ సూత్రం క్షీణించడం మొదలైంది.

ఏ రోజున బ్యాంకులకు స్వయంగా వడ్డీ రేట్లను నిర్ధారించే స్వతంత్రం వచ్చిందో – ఏనాడైతే బ్యాంకులకు కొత్త బ్రాంచీల నిర్ణయాలపై లావాదేవీలపై స్వేచ్ఛ వచ్చిందో – ఆనాడే బ్యాంకుల మేనేజ్‌మెంట్‌కు లాభాపేక్ష ప్రారంభమైంది.

బలహీన వర్గాలకు పేదరైతులకు ఉద్దేశించిన సంక్షేమ రుణ సదుపాయాలన్నీ జాతీయ పెట్టుబడిగానూ – వారి వ్యక్తిగత ఉత్పత్తిని జాతీయ ఉత్పత్తిగాను పరిగణించడం మానేశారు.

అంతే.

పల్లెలపై ముఖం మొత్తింది.

పట్టణాలను నగరాలను అప్పులతో ముంచెత్తి, తిరిగి లాభాలు రాబట్టుకోవడంలో బ్యాంకు యజమానులు బయ్యరు భద్రయ్యల అవతారం ఎత్తారు !

వాళ్ళకి కావాల్సింది వారి సంస్థల లాభమే కానీ జాతీయ విపత్తు కాదు.

అటు నగర వ్యాపారాన్ని పేదల సంక్షేమం కోసం ఇటు గ్రామీణ సదుపాయాన్ని ఈనాటి సదుపాయాన్ని ఈనాటి బ్యాంకులు అవలంబిస్తే ఎంత బావుణ్ణు !”

అపూర్వ గొంతులోని దుఃఖం అమిత్‌ను తాకింది.

“అక్కా ... నన్నేం చేయమంటావ్ ?” నెమ్మదిగా అడిగాడు.

"అమ్మా ... నేను తొందరగా ఇంటికి పోవాల .. పోయొస్త ..." రాజు వగరుస్తూ గుమ్మంలోంచే అరిచినంత పని చేశాడు.

అపూర్వ అమిత్‌కి సమాధానం చెప్పేలోగానే ... రాజు హడావుడికి అతని వంక చూశారు. "నువ్వే కాదురా తమ్ముడూ ... నేనూ చేయవలసింది ఎంతో వుంది" అపూర్వమాట ఆమె గొంతులోనే ఇంకిపోయింది.

"అంత తొందర దేనికి రాజూ ?" అమిత్ అడిగాడు.

"అరే.. టి.వి పెట్టలేదా సార్.. బంద్. మార్కెట్ దగ్గర లాఠీఛార్జీ అంట. ఒకరిద్దరి తలలు పగిలియాంటున్నరు.."

అమిత్ గబగబ వెళ్ళి టి.వి ఆన్ చేశాడు.

మార్కెట్ డ్రాయింగ్‌రూంలోకి వచ్చేసింది.

మార్కెట్ వీధంతా చెల్లాచెదురుగా టమాటలు. చిందరవందరగాపడిన ఖాళీ బుట్టలు. తలలు పగిలి రక్తసిక్తమైన నుదురులు.

ఆవేశాలు. అరుపులు. ఆవేదనలు. శోకతప్త హృదయాలు.

లాఠీల స్వైర విహారాలు. సామాన్యుల ఉరుకులు పరుగులు.

అపూర్వ, అమిత్ నిశ్చేష్టులై ఒకరి ముఖంలోకి ఒకరు చూసుకున్నారు.

ఎవరో బలవంతంగా గింజుకుంటోన్న వ్యక్తిని విసురుగా వ్యాన్‌లోకి ఎక్కించారు.

"అరరే... పాండు !" అపూర్వ అప్రయత్నంగా అంది.

పాండు ముఖాన నిస్సహాయత తప్ప ఏమీలేదు.

"ఉదయం బయట పల్లెల వాళ్ళకూ లోపలి వ్యాపారులకు ఘర్షణ జరుగుతోంది. దాని మూలంగానేనా... ?" అపూర్వ ఎవర్నీ ఉద్దేశించని ప్రశ్న అడిగింది. తనలోతనే మాట్లాడినట్లుగా.

"అదేం కాదమ్మా... బుట్టలోళ్ళు, లోపలోళ్ళు ఒక్కటయ్యారు. కానీ గవర్నమెంటు డబ్బులేవో కట్టాల్నంట. అందుకు!" రాజు సమాధానం ఇచ్చాడు.

ఉదయం కూరగాయల వ్యాపారుల మాటలు అపూర్వకు గుర్తుకు వచ్చాయి.

"కలెక్టర్ ఉత్తర్వులు.."

అవును ... వాళ్ళు అదే మాట్లాడుకుంటున్నారు. రాజకీయనాయకుల అండ ఉన్నదన్న ధీమా ఏదీ ? ఎటుపోయింది ? ఉదయాన్న కళకళలాడిన మార్కెట్ ఇలా కకావికలయ్యిందే ! ఏరీ వాళ్ళంతా ? ఎటుపోయారు ?

చివరకు ఇదా జరిగింది !

అపూర్వ నిట్టూర్చింది.

"అమ్మా ... పక్కింటి పార్వతమ్మ ఏదో పెట్టె పంపినారు.." పోశమ్మ హడావుడిగా లోపలికి వచ్చింది. అందరినీ లోకంలోకి తెస్తూ.

రాజు గబగబ పెట్టె విప్పాడు. అమిత్ సైగతో.

టమాటాలు !

ఎర్రగా.

నిగనిగలాడుతూ.

"అగ్గువకు చిక్కినాయి కదా అనీ ..." పోశమ్మ ఓ ధీర్ఘం తీసింది, "ఎటు జూసినా టమాటలు ...!" మెటికలు విరిచింది.

అపూర్వ ఉలిక్కిపడింది.

'అగ్గువా ? ఏది అగ్గువ ?

అస్తవ్యస్తమైన మార్కెట్టా ?

మూసివేసిన ఫ్యాక్టరీనా ?

మూయబోతోన్న బ్యాంకా ?

ఏది అగ్గువ ?

ఆగిపోయిన పెదనాన్న ఊపిరా ?

రక్తసిక్తమైన పాండు నుదురా ?

చితికిన బుట్టలోళ్ళ బతుకా ?

ఏది అగ్గువ ?

అపూర్వ గొంతు పూడుకుపోతేంటే భారంగా అంది.

"ఏదీ అగ్గువ కాదు.. పోశవ్వా ... ఏదీ అగ్గువ కాదు !"